

Recensie

A. Smarius, *De Spartanen. Zover als onze speren reiken.*

'Zover als onze speren reiken' is de ondertitel van het boek dat Alexander Smarius samenstelde. Het bevat originele teksten die de leerlingen op weg helpen naar het niveau waarop ze teksten in het Attisch kunnen lezen. De gekozen teksten zijn origineel in meerdere opzichten: ze zijn niet bewerkt, maar de *ipsissima verba* van de auteurs; daarnaast zijn ze gekozen rond een oorspronkelijk thema: de Spartanen; bovendien zijn ze afkomstig uit werken die niet bepaald tot de canon van schoolauteurs behoren.

Het boek bevat veel korte passages, die allemaal inhoudelijk een afgeronde eenheid vormen. Dat maakt het voor leerlingen aantrekkelijk: het is mogelijk in enkele lessen een stukje 'uit' of 'af' te hebben. De overzichtelijke lay-out maakt dat je onbekende of nog-niet-bekende woorden en taalverschijnselen direct in de buurt van de tekst kunt vinden. Je hoeft alleen te bladeren als je basiswoorden wilt opzoeken. Die staan in de woordenlijst achterin.

De teksten staan in een ordening naar auteur. In het eerste hoofdstuk komt Ploutarchos aan de orde. Uit zijn omvangrijke oeuvre zijn onder andere passages opgenomen uit de *uitspraken van Spartaanse vrouwen*. Kort en krachtig, treffende illustraties van 'het laconieke' (p.21).

De tweede auteur die in de bundel aan de orde komt, is Diodoros van Sicilië. Uit zijn *wereldgeschiedenis* komt de beschrijving van de slag bij Thermopylai, verdeeld in korte en overzichtelijke passages. De vergelijking met de versie van Herodotos laat zien dat beide auteurs een eigen perspectief hadden. Interessant is dat nu eens de versie van Diodoros het uitgangspunt is, en die van Herodotos 'de andere'. Ter illustratie zijn ook in dit hoofdstuk wat korte passages uit het werk van Ploutarchos opgenomen, die de doodsverachting van Leonidas illustreren. Uiteraard blijft het beroemde epigram van Simonides niet achterwege.

Het derde hoofdstuk bevat voornamelijk passages uit Xenophon (*Staat van de Lakedaimoniërs*), waarvan de meeste in lengte variëren van 6 tot 9 regels. De laatste passage in deze bundel, 'de ondergang van Sparta', is tevens de langste: 18 regels. Maar ook hier hoeft je alléén te bladeren in het boek als je basiswoorden zoekt. Alle andere aantekeningen kun je zonder bladeren lezen. Klasse! Het onderwerp van dit hoofdstuk zou je antropologisch kunnen noemen: wat de Spartanen zoal doen en laten.

Bij elke Grieks tekstgedeelte zijn vragen toegevoegd. Die hebben uitsluitend betrekking op de vorm en inhoud van de teksten en bereiden daarmee goed voor op soortgelijke vragen bij Schoolexamens en het Centraal Schriftelijk Eindexamen. Het totaal aantal regels Grieks beslaat ongeveer 200, dus het boek als totaal leent zich goed voor een SE-pensum.

Al lezend maak je op een prettige manier kennis met een groep Grieken die meestal als 'anderen' worden gezien. De uitgebreide verbindende teksten sluiten goed aan bij de passages in het Grieks. Smarius heeft hiervoor de hulp ingeroepen van de deskundigheid die hier te lande bestaat in de persoon van Henk Singor en Conrad Stibbe. De laatste heeft een aparte bijdrage geschreven getiteld 'de gouden eeuw van Sparta', waarin hij duidelijk maakt welke bijzondere kunstvoorwerpen in Sparta werden gemaakt, geïmporteerd en vanuit Sparta werden verspreid over de wereld tot in Zuid-Rusland toe! (pag.49).

De docentenhandleiding geeft aanzienlijke hulp bij de voorbereiding van de docent. Bij elke tekstpassage staat kort aangegeven welke grammaticale verschijnselen in de betreffende tekst voorkomen. Van iedere tekst staat er een vertaling; ook de antwoorden op de tekstvragen zijn te vinden. Als extra service aan de docent staan er bij iedere tekst nog enkele toetsvragen (mèt de antwoorden!).

Kortom: dit boek is een degelijk uitgangspunt voor het vak Griekse Taal en Cultuur (want zo staan het ook op het omslag!) in klas 4 en wat mij betreft ook klas 5. Je hebt als docent prachtig nieuw en goed materiaal waarmee je goed aan de slag kunt. Je eigen bijdrage hoeft eigenlijk 'alleen maar' de component cultuur te betreffen. Daarmee kun je al beginnen bij het lezen van hoofdstuk 1, met de *uitspraken van Spartaanse vrouwen*.

Die bevatten af en toe letterlijke citaten in het Dorische dialect. Smarius heeft ervoor gekozen om die wél letterlijk te citeren, maar ze in de aantekeningen te voorzien van de Attische variant, ingeleid door 'lees:' of '='. Een begrijpelijke keuze, omdat het gaat om het aanleren van het Attisch. Het is eigenlijk een uitgelezen kans om de mooie zin uit de inleiding te illustreren (pag. 4), waarin wordt verteld dat in het oude Griekenland grote verschillen konden bestaan in lokale gewoonten, bestuursvormen en dialecten. Die verschillen waren blijkbaar niet zo groot, dat men elkaar niet kon begrijpen. In de teksten van Ploutarchos staan ze immers zonder nadere toelichting van zijn kant. Voorbeelden: pag.19 τάν en τᾶς, pag.22 ἴκωμες, pag 24 ἄμιν en pag. 38 μαχεσόμεθα (Attisch: μαχούμεθα).

Overigens worden typisch Attische verschijnselen als de dualis (pag.71) en de ξ bij ξυνήμι (pag.62) in de aantekeningen genormaliseerd tot resp. meervoud en ουv-.

Andere onderwerpen in dit boek die zich lenen voor behandeling onder het kopje 'cultuur' zijn bijvoorbeeld:

- het aardewerk. Het boek bevat vele mooie illustraties, o.a. van Lakonisch aardewerk. Hoe is dat te herkennen? Welke verschillen zijn er met aardewerk uit Attica (kleurgebruik, kleur van de klei, inkadering van de hoofdvoorstelling)?
- bronzen voorwerpen (zie het werk van Stibbe, bv. *Brieven over Sparta*, Utrecht 2008 en zijn artikel in *Lampas* 41 (2008), 131-148)
- het geld dat in de oudheid werd gebruikt (pag 88): wat kon je daar nou voor kopen?
- uiterlijke verzorging: waarom moest dat met een kam van ivoor?
- strijdwijzen van Grieken en Perzen; vergelijking van de film 300 met versie Diodoros
- vergelijking bestuursvorm van Sparta met die van Attica (en Rome?)
- receptie van Sparta in ruime zin (zie E.Rawson, *The Spartan Tradition in European Thought*, Oxford 1969)

Maar goed, zulke dingen kan ieder voor zich goed bedenken. Dit boek vormt daarvoor een mooie basis!

Ton Tromp, docent klassieke talen op het Willem Lodewijk Gymnasium in Groningen.